

SUPORT DE CURS

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

CLASA A XI-A

SEMESTRUL AL II-LEA

Romanul interbelic, obiectiv, realist de tip balzacian

George Călinescu – Enigma Otiliei

E.M.Forster „Romanul realist este istoria unui eșec”

Ca romancier, G Călinescu este autorul primelor romane citadine de tip clasic, nu analitic. Preferințele sale sunt clasicizante, fiecare roman întruchipând un anume personaj care reprezintă autorul însuși la vârste diferite: „Cartea nunții” – 1933, „Enigma Otiliei” – 1938, „Bietul Ioanide”-1953 și „Scrinul negru” – 1960. Aceste romane au trăsături comune:

1. depășesc realismul clasic asimilând experiențele romanului modern prin elemente eseistice, lirice, relativizarea imaginii;
2. creează caractere marcate de o trăsătură dominantă, ridicate la tipologii de circulație universală: avarul, parvenitul;
3. metoda balzaciană prin tehnica narativă, prin fixarea caracterelor în timp și spațiu și prin descrierea amănunțită a cadrului fizic al acțiunii.

George Călinescu respinge proustianismul în romanul românesc, optând pentru romanul realist, balzacian, epic și obiectiv.

Enigma Otiliei este un roman cu acțiune amplă desfășurată pe mai multe planuri, cu un conflict complex la care participă numeroase personaje. Este **roman realist** prin temă, structură, specificul secvențelor descriptive, realizarea personajelor, depășind modelul realismului clasic al balzacianismului prin spiritul critic și polemic precum și prin elementele de modernitate.

Titlul inițial a fost „Părinții Otiliei”, dar editorul l-a schimbat părăndu-i-se mai sonor „Enigma Otiliei”. Titlul inițial reflecta ideea balzaciană a paternității, pentru că fiecare dintre personaje determină cumva soarta orfanei Otilia. Astfel, schimbarea titlului deplasează accentul de la un aspect realist tradițional, la tehnica modernă a reflectării poliedrice prin care este realizat personajul titular.

Romanul, alcătuit din douăzeci de capitole, este construit pe mai multe planuri narative, care urmăresc destinul unor personaje, prin acumularea detaliilor: destinul Otiliei, al lui Felix, al membrilor clanului Tulea, al lui Stănică etc. Un plan urmărește lupta dusă de clanul Tulea pentru obținerea moștenirii lui Moș Costache și înlăturarea Otiliei Mărculescu. Al doilea plan prezintă destinul tânărului Felix Sima care, rămas orfan, vine la București pentru a studia Medicina, locuiește la tutorele lui și trăiește iubirea adolescentină pentru Otilia (bildungsroman). Autorul acordă interes și pentru planurile secundare, pentru susținerea imaginii ample a societății citadine.

Incipitul romanului realist fixează veridic cadrul temporal („într-o seară de la începutul lui iulie 1909”) și spațial (descrierea străzii Antim, a arhitecturii casei lui Moș Costache, a interioarelor), prezintă principalele personaje, sugerează conflictul și trasează principalele planuri epice. Incipitul este de tipul **captatio benevolentiae**.

Finalul este **închis** prin rezolvarea conflictului și este urmat de un epilog.

Simetria incipitului cu finalul se realizează prin descrierea străzii și a casei lui Moș Costache, din perspectiva lui Felix, intrusul/străinul din familia Giurgiuveanu, în **momente diferite** ale existenței sale (adolescență și aproximativ zece ani mai târziu:”după război”).

Acțiunea romanului debutează cu venirea tânărului Felix, orfan, absolvent al Liceului Internat din Iași, la București, în casa unchiului și tutorelui său legal, pentru a urma Facultatea de Medicină.

Expozițiunea este realizată în metoda realist –balzaciană: situarea exactă a acțiunii în timp și spațiu, veridicitatea susținută prin detalii topografice, descrierea străzii în manieră realistă, finețea observației și notarea detaliului semnificativ.

Caracteristicile arhitectonice ale străzii casei lui Moș Costache sunt surprinse de „ochiul unui estet”, din perspectiva naratorului specializat, deși observația este atribuită personajului intrus, care caută o anumită casă. Naratorul are intenția de a familiariza cititorul **cu mediul**, prin procedeul restrângerii treptate a cadrului, de la stradă, la case, la interioare, la fizionomia și la gesturile locatarilor prin **tehnica focalizării**, pătrunzând astfel în psihologia personajelor din acest mediu, prin reconstituirea atmosferei.

Personajul intrus observă strada și casa lui Moș Costache, care prin detaliile surprinse, sugerează contrastul dintre pretenția de confort și bun gust a unor locatari bogați și realitate: incuți (aspectul de kitsch), zgârșiți (case mici cu ornamente din materiale ieftine), snobi (imitarea arhitecturii clasice), delăsători (impresia de paragină). Arhitectura sugerează imaginea unei lumi în declin, care a avut cândva energia necesară pentru a dobândi avere, dar nu și fondul cultural.

Pătruns în locuință, Felix își cunoaște unchiul, un omuleț straniu, care îi răspunde bâlbâit: „nu-nu stă nimeni aici, nu cunosc”, pe verișoara Otilia și asistă la o scenă de familie: jocul de table. Felix are aici misiunea de **observator obiectiv** a personajelor prezente în odaia înaltă în care este introdus. Ca pe o scenă sunt prezentate pe rând portretele fizice ale personajelor, cu detalii vestimentare și fiziologice, care sugerează, în manieră clasică, trăsături de caracter, precum și, în mod direct, starea civilă, statutul în familie, elemente de biografie. Toate acestea prefigurează cele două planuri narrative și conflictul. Replicile malițioase ale Aglaei anticipează conflictul succesoral, iar atitudinea protectoare a Otiliei, motivează atașamentul lui Felix.

Conflictul romanului se bazează pe relațiile dintre cele două familii înrudite, care descriu universul social din Bucureștiul de început de secol XX, prin tipurile umane realizate. O familie este a lui Costache Giurgiuveanu, posesorul averii, și Otilia Mărculescu, adolescentă orfană, fiica celei de-a doua soții decedate. Aici pătrunde Felix Sima, fiul surorii bătrânului, care vine la București pentru a studia Medicina și locuiește la tutorele său legal, moș Costache. Un alt intrus este Leonida Pascalopol, prieten al bătrânului, pe care îl aduce în familia Giurgiuveanu afecțiunea pentru Otilia, pe care o cunoaște de mică și dorința de a avea o familie, care să-i umple singurătatea.

A doua familie, vecină și înrudită, care aspiră la moștenirea averii bătrânului, este familia surorii acestuia, Aglae. Clanul Tulea este alcătuit din soțul, Simion Tulea, cei trei copii ai lor: Olimpia, Aurica și Titii. În această familie pătrunde Stănică Rațiu pentru a obține zestrea ca soț al Olimpiei.

Istoria unei moșteniri implică **două conflicte succesorale**: primul este iscat în jurul averii lui moș Costache, (Aglae împotriva Otiliei), al doilea destramă familia Tulea (interesul lui Stănică pentru averea bătrânului).

Conflictul erotic privește rivalitatea adolescentului Felix și a maturului Pascalopol pentru mâna Otiliei.

Intriga se dezvoltă pe două planuri care se întrepătrund:

- I. istoria moștenirii lui moș Costache;
- II. destinul tânărului Felix Sima.

Deznodământul: Olimpia este părăsită de Stănică, Aurica nu-și poate face o situație, Felix o pierde pe Otilia.

G. Călinescu realizează în romanul său o **frescă socială**, a societății bucureștene de la începutul secolului XX, aducând în prim plan aspecte ale familiei burgheze: relația dintre părinți și copii, relația dintre soți, căsătoria, orfanul. **Căsătoria** (temă balzaciană) face parte din preocupările unor personaje: Aurica, fata bătrână, are obsesia căsătorie; Titi se tulbură erotic; Pascalopol dorește să aibă o familie și se căsătorește cu Otilia; Stănică se însoară cu Olimpia pentru zestrea niciodată primită; Felix se va căsători, ratând prima iubire, după ce-și va face o carieră. Banul pervertește **relația dintre soți**. Stănică se însoară pentru a-și face o situație materială, dar nu-și asumă rolul de soț sau de tată. În clanul Tulea, rolurile sunt inversate: Aglae conduce autoritar, Simion brodează, iar mai târziu este abandonat în ospiciu. **Motivul paternității** (balzacian) este înfățișat diferențiat. Orfanii au doi protectori: Costache și Pascalopol. Moș Costache este zgârcit, dar își iubește sincer fiica, deși n-o adoptă legal, în timp ce Aglae, adevăratul avar al romanului, strivește personalitatea copiilor ei, anulându-le șansa împlinirii matrimoniale. Intenția naratorului este de a scoate în evidență unele aspecte sociale pe care le supune **observației și criticii în manieră realistă: avariția, lăcomia și parvenitismul**.

Personajele.

Planul formării tânărului Felix, urmărește experiențele trăite de acesta în casa unchiului său, formarea ca intelectual, dar mai ales iubirea adolescentină pentru Otilia. Este gelos pe Pascalopol, dar nu ia nici o decizie, fiind preocupat mai ales de realizarea profesională. Otilia îl iubește pe Felix, dar după moartea lui moș Costache îi lasă tânărului libertatea de a-și împlini visul, și se căsătorește cu Pascalopol, care-i poate oferi înțelegere și protecție.

Naiv, fără experiența vieții, lipsit de afecțiunea necesară vârstei, are o singură ambiție: să studieze medicina și să-și facă o carieră strălucită; de altfel destul de sânguincios și inteligent, Felix se remarcă în primul an de studiu, publicând unele observații într-o revistă de specialitate. Viața nu se învață din cărți și Felix are ocazia s-o constate zi de zi: bătrânul **Costache** e un ascuns om de afaceri (ca orice veritabil avar și capitalizează banii, din pasiunea de a strânge. Singur, cu o fată vitregă, Otilia, pe care n-a adoptat-o, deși nu e lipsit de o reală afecțiune pentru ea, bătrânul e cuprins de un dublu egoism, pe măsura înaintării în vârstă. Pe de o parte, patima banului; pe de alta, iluzia că viața lui se va prelungi indiferent. Avertizat de o ușoară paralizie, începe să se gândească, sub îndemnul lui Pascalopol, la asigurarea viitorului Otiliei; luptele între speranța lui de a se însănătoși, egoismul de a nu se deposeda de avere, inițiativele și reticențele de a depune o sumă pe numele fetei și rezistența tenace, la toate asalturile de a fi spoliat de soră-sa, Aglae, vecină cu el, mamă a unei fete bătrâne Aurica, și unui băiat, întârziat la minte, degenerat sub raport fizic și etic, neisprăvitul Titi, fac din existența ștearsă, monotonă, a unui avar, o tragedie atât de umană.

Zgârcitul **Costache** nu e un monstru, ci expresia unei psihologii nefericite. În jurul lui foiesc egoismele și mai aprige ale moștenitorilor: Aurica, Titi, Aglae, Stănică.

Egoismul în declin al avarului asediat de rapacitate moștenitorilor surprinde într-o compoziție amplă, meschinăria, durerea, cinismul, a două celule sociale, cum ar spune Bourget, gata să se anuleze una pe alta.

Stănică uzează de o adevărată strategie ca să pună mâna pe averea bătrânului. Stănică face parte din galeria profitorilor caragialieni, el este un tip jovial, de excroc sentimental, de intrigant pe mai multe fronturi, avocat fără procese și om de afaceri suspecte, arivist aprig și fără scrupule. El jefuiește pe moș Costache de grosul banilor, căsătorindu-se apoi cu o cocotă. Avocat prin vocație, circulă în diferite medii în așteptarea unei lovituri. Stănică este pretutindeni, întreabă de toate, dă sfaturi în toate direcțiile, este părinte, consilier pentru orice, înduioșându-se de propriile lui improvizații sentimentale. Este băgăreț și insistent, insolent, intrigant, ascultător pe la uși,

isteț, descurcăreț. Stănică e „un Cațavencu al ideii de paternitate”, agită demagogic ideea familiei, deși nu-și asumă responsabilități față de soție și copil.

Egoismul cel mai divers este surprins în lupta dinre cele două familii, în tipuri nuanțat reliefate. Dacă partea cea mai importantă din moștenirea bănească a lui Costache revine lui Stănică, **Aglae** se consolează și ea cum poate, ciupind de bani pe Pascalopol, la cărți, și ținând sub teroare pe soț, pe Simion, maniacul care înnebunește și care e uitat de toți, la ospiciu. Femeie voluntară, ea face și desface viața nătângului fiu, Titi, ea hrănește cu iluzii rare pe Aurica, fată urâtă, bătrână, rea și invidioasă. Fizionomia ei exprimă răutatea, iar vorba secretă venin, cu fața „gălbicioasă”, buze subțiri, „acre”, nas „încovoiat și acut, ochi bulbucați, obraji brăzdați de câteva cute mari”.

Aflând că Felix va locui la Costache Giurgiuveanu, exclamă: „ - N-am știut: faci azil de orfani”. Pe Otilia și pe Pascalopol îi rănește prin insinuări urâte, observând că moravurile se strică din cauza „zănaticelor și înfîptelor”, care „ se spânzură de gâtul bărbaților”. Ura este sentimentul dominant al acestei femei și în mod paradoxal ea izvorăște din iubire pentru copiii ei. Mătușa o detestă pe Otilia, în care vede „o prefăcută”, care le pune în pericol moștenirea, „o dezvățată” care-i suflă partidele Auricăi; de aceea se opune înfierii Otiliei.

În mod paradoxal, Aglae este personajul avar din roman, este tipul „babei absolute, fără cusur în rău”.

Nu numai problema banului agită personajele din romanul lui G. Călinescu: viziunea sa este bilaterală; căci dacă în latura erotică, **Titi, Aurica** și chiar Stănică sunt niște ratați, un alt grup de personaje se învârtesc în jurul dramei sexuale. **Aurica** este slabă, uscată, cu fața pergamentoasă, părul rar, cu ochii înconjurați de gropi mari și vinete, vopsită violent, este tipul fetei bătrâne, acrite, invidioase, complexată, în căutarea permanentă de „partide”. Îi asediază succesiv și insistent pe Pascalopol, Felix, Weissman, în ideea unei căsătorii.

Titi Tulea, repetent tembel, debil mental, preferatul Aglaei, infantil apatic; îi place să se legene, să copieze cărți poștale, are fixații erotice.

Simion Tulea este soțul subordonat soției sale, alienat, decăzut din drepturile sale de familie: tace, brodează și are uneori accese de furie. Reprezintă punctul terminal al dezagregării membrilor familiei Tulea. Cel mai interesant cuplu, în care pasiunea erotică se desfășoară în ample evoluții, este acela format de Otilia și **Leonida Pascalopol**, om bogat, de distincție socială și sufletească netăgăduită, de persuasiune amoroasă, oscilând între sexualitate și afecțiune paternă. Tip de rafinat, de blazat voluptuos, cu rezerve de candoare sufletească, moșierul îndrăgostit de Otilia ascunde o poezie a sentimentelor și o delicatețe a pasiunii lui crepuscular.

Figura **Otiliei** de cochetă, luminoasă, naivă, cu instincte sigure totuși, cu abilități feminine foarte nuanțat urmărite, evoluând între adolescentul Felix și bărbatul experimentat Pascalopol, cu o artă de invidiat- e învăluită într-un subtil nimb poetic și în același timp participă la un profund realism.

Iubind luxul, călătoria, muzica și învăluindu-se parcă într-o necurmată feminitate, Otilia rămâne într-o penumbră de mister, în tot romanul. Enigma ei este însăși feminitatea ei, mereu proaspătă, de un magnetism care deformează și pe avarul Costache și chiar pe cei mai aprigi dușmani ai săi. Este de adâncă psihologie scena în care Otilia vine, noaptea, să i se ofere lui Felix, în speranța că tinerețea va birui interesul. Platonismul mistic al tânărului este un semn că feminitatea ei nu se înșeală; căsătoria cu Pascalopol, părăsirea lui și fuga cu un conte străin sunt consecințe firești ale aceleași feminități profunde. Ea rămâne pentru Felix o imagine a eternului feminin, iar pentru Pascalopol o enigmă.

Pornind de la teza „obiectul romanului este omul ca ființă morală”, G. Călinescu distinge două feluri de indivizi, în funcție de capacitatea de adaptare la lume: cei care se adaptează moral (au o concepție morală asupra vieții, sunt capabili de motivația actelor proprii: Pascalopol și Felix) și cei care se adaptează instinctual (organizați aproape schematic și ilustrând câte un tip uman: cocheta, fata bătrână, avarul, „baba absolută”, dementul senil).

În conturarea Otiliei, cel mai complex personaj al romanului, scriitorul folosește tehnica modernă a **perspectivelor multiple (poliedrică)** și a **observației psihologice**.

Otilia poate fi descrisă în trei etape diferite: în adolescență, după plecarea la Paris, după căsătorie.

Chipul adolescentin al fetei este descris în mod expres de scriitor, din momentul sosirii lui Felix în casa unchiului său, așa cum observă tânărul „un cap prelung și tânăr de față, încărcat cu bucle, căzând pe umeri”. Apoi privirea coboară asupra vestimentației, care sugerează suplețea, delicatețea, firea deschisă a fetei, o apariție **romantică** tulburătoare „subțiratică, într-o rochie foarte largă pe poale, strânsă tare la mijloc și cu o mare coreletă de dantelă pe umeri”, îi întinse „cu franchețe un braț gol și delicat”.

Otilia este de la început ocrotitoare pentru Felix. Ea îl introduce în atmosfera familiei și tot ea face prezentările. Adunate în jurul mesei personajele reacționează diferit față de apariția lui Felix, fiecare conform interesului ce-l are în casa lui moș Costache. Și față de Pascalopol are înclinații materne (îi potrivea acul cu perla din cravată).

Otilia e o fată liliacă, ingenuă, care tulbură prin sinuozitatea reacțiilor, prin neprevăzutul comportării (legătura dintre camera Otiliei și personalitatea sa). Ea este caracterizată direct de către autor. Camera o definește pe fată întrutotul, înainte ca Felix să o cunoască: „o masă de toaletă cu trei oglinzi, mobile cu multe sertare, în fața ei se afla un scaun rotativ de pian”. Aici putem vorbi de motivul oglinzilor care este o metaforă ce ar putea vorbi de firea imprevizibilă a eroinei, care scapă înțelegerii imediate, prin apele oglinzilor, dar și ca element indispensabil cochetăriei feminine (anticipează **tehnica poliedrică**). Prin dezordinea tinerească a lucrurilor ce inundă camera se intuiește firea exuberantă. Lucrurile fine, rochii, pălării, pantofi puși ca semn de carte, jurnale de modă franțuzești, cărțile, notele muzicale amestecate cu păpuși, alcătuiesc universul de viață cotidiană, spiritual, „ascunzișul feminin”, cum spune scriitorul.

Mediul participă la existența personajelor, el fiind îndelung impregnat de personalitatea celor care îl populează. Relația dintre personaj și mediu este asemănătoare cu aceea dintre scoică și cochilia sa, după cum observa Balzac.

Fata trece cu repeziciune de la o stare la alta, obișnuită să i se îndeplinească toate dorințele. Semnificative sunt secvențele în care aleargă prin iarbă, cântă la pian sau pune întrebări dezarmante. În aceste situații prezența Otiliei înviorează și luminează atmosfera lugubră, apăsătoare a casei. Ea răspândește în jurul ei grație, inteligență, delicatețe, tumult de pasiuni; când cânta la pian „părea că știe multe și intimida pe bărbați”, „moș Costache, Pascalopol, Stănică, Felix însuși, n-ar fi îndrăznit să contrarieze pe Otilia”.

Amestec de copilărie și adolescență, cu instinct feminin sigur, naivă, ea are efecte tonice, tulburătoare asupra lui Pascalopol, față de care se manifestă cu gesturi materne. Ea este feminitatea în procesul ei de formare, remarcabil surprinsă de autor. Otilia evoluează între adolescentul Felix și bărbatul experimentat Pascalopol. Ea se reflectă diferit în cei din jurul său: moș Costache „o sorbea umilit din ochi și râdea din toată fața lui spână”; pentru Pascalopol este o mare „ștrengăriță”, cu un temperament de artistă, „o rândunică”.

Autocaracterizarea este un alt procedeu prin care ni se dezvăluie personalitate Otiliei: ”Ce tânăr de vârsta mea îți închipui că m-ar iubi pe mine așa cum sunt?... Sunt foarte capricioasă, vreau să fiu liberă...mă plictisesc repede, sufăr când sunt contrariată”.

Despre Otilia autorul spunea „Otilia este eroina mea lirică” , proiecția mea în afară, o imagine feminină. Flaubertian, aș putea spune și eu, „*Otilia c'est moi*, e fondul meu de ingenuitate și copilărie... este oglinda mea de argint”.(G. Călinescu, Esența realismului).

Otilia este cel mai complex personaj al romanului, cel mai modern, atât prin tehnicile de realizare cât și prin problematica sa existențială. Ea rezumă drama feminității, înscriindu-se în „Eternul feminin și în clipă”(C-tin Ciopraga).

Autorul însuși arată că „Otilia nu e personajul principal”, „Otilia și Felix sunt acolo în calitate de victime și de termeni angelici de comparație”.

Otilia este iubită diferit, de bărbații care o înconjoară: de Felix – juvenil, de Pascalopol – senzual, de Costache – patern, de Stănică – la modul tutorelui.

O altă tehnică modernă de caracterizare este **comportamentismul**. Până în capitolul al XVI-lea, Otilia este prezentată exclusiv prin comportamentism (fapte, gesturi, replici), fără a-i cunoaște gândurile din perspectiva unică a naratorului, cu excepția celor mărturisite de personaj. Această tehnică este dublată de reflectarea poliedrică a personalității Otiliei în conștiința celorlalte personaje, ceea ce conferă ambiguitate personajului, iar în plan simbolic sugerează enigma, misterul feminității.

Secvențe narrative. Succesiunea secvențelor narrative este redată prin **înlanțuire** (respectarea cronologiei faptelor), completată prin inserția unor micronarațiuni în structura romanului. Unele secvențe narrative se realizează scenic (capitolul I și al XVIII-lea), prin dispunerea personajelor, prin spontaneitatea dialogului sau elocvența discursului, notarea gesturilor și vestimentației, ca în didascalii. Dialogul conferă veridicitate și concentrare epică. În proza realistă, descrierea spațiilor (strada, arhitectura, decorul interior- camera) și a vestimentației susțin impresia de univers autentic (mimesis), iar prin observație și notarea detaliului semnificativ devine mijloc de caracterizare indirectă/ de conturare a caracterelor.

Imaginea Bărașanului este redată într-o descriere de tip romantic: proiecția realității în plan fantastic, gustul pentru grandios.

Limbajul prozei narrative. Naratorul omniscient adoptă un ton obiectiv, se ascunde în spatele măștilor sale, care sunt personajele, fapt dovedit de **limbajul uniformizat**. În **limbajul personajelor** se utilizează aceleași mijloace lingvistice, indiferent de situația socială sau de cultura lor.

Amestecul de stiluri (juridic și colocvial).În discursul casnic al lui Stănică are efect comic.

Se utilizează **fraza amplă**. Se observă preferința în descriere pentru grupul nominal și pentru **epitetul neologic** (fața juvenilă, tăietura elinică a nasului, aspect bizar etc).

Modalități estetice:

Formula estetică	Nivelul realizării	Concretizare
Realism în metodă balzaciană	I. Tema	<ul style="list-style-type: none"> a. viața burgheziei bucureștene la începutul secolului XX, prezentată în aspecte esențiale, intrate sub determinismul social – economic; caracterul de frescă; b. motivul moștenirii; c. motivul paternității.
	II. Construcție	<ul style="list-style-type: none"> a. expozițiunea: situarea exactă în timp și spațiu; b. descrierea străzilor, arhitecturii caselor, decorului interior, vestimentației;
	III. Caracterizarea personajelor	<ul style="list-style-type: none"> a. directă: fizionomie, vestimentație, cadru ambiant, gesticulație, mimică, grade de rudenie, intenții, demersuri; b. indirectă: caracterizarea de către alte personaje, autocaracterizarea; c. tendința de generalizare către o tipologie;
	IV. Alte aspecte	<ul style="list-style-type: none"> a. narator omniscient; b. plasticitatea detaliului; c. veridicitate-obiectivitate; d. autorul introduce perspectiva personală în locul percepției eroilor; e. limbaj uniformizat
Clasicism	Personaj	<ul style="list-style-type: none"> a. realizează umanitate „canonică”: avarul, arivistul; b. Simetria incipit/final.
Romantism	I. Descrierea II. Lirismul	<ul style="list-style-type: none"> a. proiecția realității în plan fantastic – imaginea Bărăganului pictat pe fundal fabulos; b. dilatarea la infinit a timpului; c. iubirea între Felix și Otilia.
Modernism	I. Personaj	<ul style="list-style-type: none"> a. ambiguitatea personajului (Otilia, Pascalopol, Stănică, Moș Costache); b. interes pentru procese psihice: alienare, senilitate, dedublarea conștiinței; c. aplecarea spre psihologii aflate la granița dintre normal și anormal.
	II. Moduri de caracterizare	<ul style="list-style-type: none"> a. comportamentism; b. reflectare poliedrică.
	III. Secvențe dramatice	<ul style="list-style-type: none"> a. realizarea scenică a capitolului al XVIII-lea.